

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

„КУТИЈЕ ПОВЕРЕЊА“

У основним и средњим школама
НА ТЕРИТОРИЈИ ГРАДА НОВОГ САДА

Наручилац истраживања:

ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА ГРАДА НОВОГ САДА

Добављач:

A&V Global Lux d.o.o.

Нови Сад, Новембар 2017.

САДРЖАЈ

Увод.....	3
1. Појам људских права.....	3
1.1 Дефиниција	3
2. Заштитник грађана града Новог Сада	3
2.1 Функција	4
3. Вршњачко насиље – појам и облици	6
3.1 Облици/врсте вршњачког насиља	7
3.2 Последице вршњачког насиља.....	11
4. Законска права детета и ученика	13
5. Дефинисање проблема у истраживању	15
5.1 Забрињавајући подаци истраживања о насиљу у школама	16
6. Метод.....	18
6.1 Узорак	18
6.2 Процес прикупљања података	18
6.3 Инструменти.....	19
7. Резултати истраживања	21
7.1 Присутност „Кутија поверења“ у школама	22
7.2 Позиција „Кутије поверења“ у школама	23
7.3 Пријава вршњачког насиља путем „Кутија поверења“	24
7.4 Поступак стручних служби након пријаве насиља путем „Кутије поверења“	25
7.5 Понављање вршњачког насиља од стране истог ученика	25
7.6 Присутност вршњачког насиља у школама	26
8. Закључак	27

Увод

1. Појам људских права

1.1 Дефиниција

Појам људских права односи се на концепт који се базира на идеји да људска бића имају универзална природна права, или статус, независно од правне јурисдикције или других одређујућих фактора као што су етницитет, држављанство и пол. Као што је видљиво из Универзалне декларације о људским правима Уједињених нација, људска права су концептуално заснована на урођеном људском достојанству и задржавају свој универзални и неотуђиви карактер. Постојање, валидност и садржај људских права је и даље предмет расправа у филозофији, правним и политичким наукама. Правно, људска права су дефинисана у међународном праву и у унутрашњем праву великог броја држава. Међутим, за велики број људи доктрина људских права има и ванправни карактер и чини фундаменталну моралну основу за регулисање савременог геополитичког поретка. Људска права се тако приказују као демократски идеали. Циљ концепта „права човека“ је успостављање заједничких стандарда у положају људи који треба да постигну сви народи и све нације, како би сваки појединац и сваки грађанин друштва тежио да допринесе поштовању установљених права и слобода.

2. Заштитник грађана града Новог Сада

Скупштина Града Новог Сада је 10. децембра 2008. године на VII седници, на основу члана 126. Закона о локалној самоуправи („Службени гласник РС“, број 9/2002) и члана 24. тачка 45. Статута Града Новог Сада – пречишћен текст („Службени лист Града Новог Сада“, број 43/2008), донела Одлуку о Заштитнику грађана. Одлука о Заштитнику грађана објављена је у „Службеном листу Града Новог Сада“, бр. 47/2008 од 17. децембра 2008. године.

Канцеларија Заштитника грађана почела је са радом 11. октобра 2010. године, са адресом у улици Војвођанских бригада бр. 17 у Новом Саду. У складу са својим овлашћењима Заштитник грађана је донео Одлуку о образовању и раду Стручне службе Заштитника грађана („Службени лист Града Новог Сада”, број 37/2010), као и Правилник о унутрашњем уређењу и систематизацији Стручне службе Заштитника грађана.

2.1 Функција

Поступак пред Заштитником грађана регулисан је Одлуком о Заштитнику грађана („Службени лист Града Новог Сада“ бр.47/2008). Заштитник грађана покреће поступак по притужби грађана или по сопственој иницијативи. Грађани подnose притужбу у писаној форми, укључујући све начине електронске комуникације, или усмено на записник. Притужба мора да садржи личне податке подносиоца притужбе, мора бити потписана и мора садржати чињенице и доказе који поткрепљују наводе из притужбе. Поред права на покретање и вођење поступка, Заштитник грађана има право да пружањем добрих услуга, посредовањем и давањем савета и мишљења о питањима из своје надлежности делује превентивно, у циљу унапређење рада органа управе и унапређења заштите људских права и слобода. Поступак пред Заштитником грађана је бесплатан, а из разлога једноставније процедуре, сачињен је образац притужбе који грађани попуњавају. По потреби запослени у Стручној служби Заштитника грађана пружају помоћ грађанима приликом попуњавања притужбе.

Заштитник грађана не поступа по анонимним притужбама, осим уколико процени да у анонимној притужби има основа за његово поступање, када ће поступак покренути по сопственој иницијативи. Притужба се може поднети на српском језику или на језицима националних мањина који су у службеној

употреби на територији Града Новог Сада. Поступак пред Заштитником грађана није јаван.

Након разматрања притужбе Заштитник грађана је овлашћен да поднету притужбу одбаци, уколико иста не испуњава све услове да би се по њој могло поступати, али и у том случају Заштитник грађана даће подносиоцу притужбе савет о евентуално другим могућностима за остваривање и заштиту његових права. Заштитник грађана неће поступати у случајевима када притужба не садржи податке на основу којих се подносилац притужбе може са сигурношћу идентификовати (анонимни захтев); кад притужба не садржи друге прописане податке, а подносилац притужбе не отклони те недостатке ни у накнадно остављеном року; када се односи на рад Скупштине Града, Градоначелника и Градског већа; када се односи на рад републичких и покрајинских органа; када је поднета после протеча рока од једне године од дана достављања другостепене одлуке у случају на који се притужба односи; када је поднета након истека рока од једне године од дана када је повреда учињена, уколико против акта или радње органа управе није могуће покретање управног поступка; када се ради о поновљеној притужби која не садржи нове наводе и чињенице који је поткрепљују; када по одлуци у предмету на који се притужба односи није донео одлуку другостепени орган, када се ради о предмету у коме је у току управни спор или други судски поступак.

Против одлуке Заштитника грађана о одбацивању притужбе не могу се користити правна средства. Заштитник грађана је обавезан да обавести подносиоца притужбе и орган управе на који се притужба односи, како у случају када утврди да нема основа за покретање и вођење поступка по притужби, тако и у случају када одлучи да покрене поступак по притужби. Када Заштитник грађана одлучи да покрене поступак дужан је да прибави став органа управе на чије се поступке притужба односи, с тим да је орган управе дужан да обавести Заштитника грађана о свом ставу у року који му Заштитник грађана одреди, а који не може бити краћи од 8, нити дужи од 30 дана од дана пријема

обавештења Заштитника грађана о покретању поступка. Орган управе може сам у току поступка да отклони уочене недостатке, о чему ће обавестити Заштитника грађана, који потом обавештава подносиоца притужбе и уколико је исти задовољан начином на који је недостатак отклоњен, Заштитник грађана обуставља поступак. У ситуацијама када Заштитник грађана нађе да су постојали недостаци у раду органа управе, упућује препоруку органу управе о томе како би уочени недостатак требало отклонити, с тим да је орган управе дужан да обавести Заштитника грађана о мерама које је предузео, односно о разлозима због којих није поступио по препоруци, у року који не може бити краћи од 15, нити дужи од 30 дана. Уколико орган управе не поступи по препоруци, односно не обавести Заштитника грађана о мерама које је предузео, односно ако Заштитник грађана сматра да предузете мере нису одговарајуће, обавестиће о томе орган који врши надзор над радом органа управе, Скупштину Града, Градоначелника и Градско веће, а може и да препоручи утврђивање одговорности старешине који руководи органом управе.

3. Вршњачко насиље – појам и облици

Дефиниција насиља подразумева сваки облик једном учињеног или поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја или достојанства деце/ученика.

Насиље угрожава основно право на физички, психички и социјални интегритет човека и као такво увек је болно и разорно не само за појединца већ и за друштво. Тачније, реч је о намерном и неоправданом наношењу штете другоме, о односу између људи који почива на злоупотреби моћи. Међународна здравствена организација насиље које дефинише као намерно, запрећено или актуелно коришћење физичке силе или моћи против себе или друге особе, или против групе или заједнице, које води, или са великом вероватноћом може

довести, до повреде, смрти, психолошке повреде, неразвијености... Насиље се још дефинише и као сваки облик једанпут учињеног или поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за циљ последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства детета и ученика. Насилништво се одређује и као посебан облик агресивности, при чему се доминантни појединац-насилник континуирано понаша агресивно према мање доминантном појединцу-жртви дуже време. Насиље се може везати и за дисбаланс моћи и снаге будући да насилник никад неће напасти неког ко је по његовом мишљењу јачи од њега.

Дакле, ради се о перцепцији моћи која је битнија у односу на реалну моћ. Према Протоколу о поступању у случајевима вршњачког насиља под насиљем међу децом и младима сматра се свако намерно физичко или психичко насилно понашања усмерено према деци и младима од стране њихових вршњака учињено с циљем повређивања, а које се, независно од места извршења, може разликовати по обиму, тежини, интензитету и временском трајању и које укључује понављање истог обрасца и одржава непарвилан однос снага (јачи против слабијих или група против појединца).

3.1 Облици/врсте вршњачког насиља

Физичко насиље подразумева физичко повређивање друге особе. То може бити: ударање, шутирање, гурање, дављење, чупање, затварање и закључавање, отимање и уништавање ствари, напад оружјем, тровање, паљење, посипање врућом водом, ускраћивање хране, сна и сл.

Вербално насиље је када неко користи речи да би повредио нечија осећања. То може бити: вређање (када неко некоме каже да је глуп, ружан, назива га ружним именима), исмевање (када се неко некоме руга због висине, тежине, порекла, оцена...), омаловажавање (када неко некоме каже да не вреди, да га

нико не воли...), када се неко окривљује за нешто што није урадио/ла, или му се прети.

Емоционално/психолошко насиље односи се на оно понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета/ученика. Односи се и на ситуације у којима се пропушта обезбеђивање прикладне и подржавајуће средине за здрав емоционални и социјални развој у складу са потенцијалима детета/ученика. Емоционално насиље и злостављање обухвата поступке којима се врши омаловажавање, етикетирање, игнорисање, вређање, уцењивање, називање погрдним именима, оговарање, подсмевање, исмејавање, неприхватање, изнуђивање, манипулисање, претња, застрашивање, ограничавање кретања деце/ученика, као и други облици непријатељског понашања.

Социјално насиље (искључивање из групе и дискриминација) се дешава када се неко искључује из групних активности, оговара, када се причају лажи о некој особи, или наговара други да се с том особом не друже. Односи се на следеће облике понашања: одвајање детета/ученика од других на основу различитости, довођење у позицију неравноправности и неједнакости, изолацију, недружење, игнорисање и неприхватање по било ком основу.

Сексуално насиље и злоупотреба деце/ученика подразумева њихово укључивање у сексуалну активност коју она не схватају у потпуности, за коју нису развојно дорасла и која има за циљ да пружи уживање или задовољи потребе друге особе. Сексуалним насиљем сматра се: сексуално узнемиравање - ласцивно коментарисање, етикетирање, ширење прича, додиривање, упућивање порука, фотографисање, телефонски позиви...; навођење или приморавање детета/ученика на учешће у сексуалним активностима, било да се ради о контактним (сексуални однос, сексуално додиривање и сл.) или неконтактним активностима (излагање погледу, егзибиционизам и сл.); - коришћење деце/ученика за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

Насиље путем нових технологија подразумева сваку комуникацијску активност цубер технологијом (смс, ммс, фото или видео цлипс, телефон, мобилни телефон, е-маил, цхат, скупе, веб, блог) која се може сматрати штетном за појединца, а починитељ(и) и жртва(е) су малолетници. Цубербуллуинг има много облика, као на пример слање или објављање штетних материјала о некој особи преко интернета или мобилног телефона, слање претећих или насилних порука, слање увреда путем смс-а или е-маила. Насиље преко интернета односи се и на «отимање» нпр. блогова жртвама те допуњавање увредама и/или сексуалним садржајима. За децу и младе, који доста слободног времена проводе на Интернету и којима мишљење вршњака много значи, овакав начин насиља може изазвати велики стрес.

Злоупотреба деце/ученика представља све што појединци и институције чине или не чине, а што директно утиче или индиректно шкоди деци/ученицима или им смањује могућност за безбедан и здрав развој и доводи их у немоћан, неравноправан и зависан положај у односу на појединце и установу.

Занемаривање и немарно поступање представљају случајеве пропуштања установе или појединца да обезбеде услове за правилан развој детета/ученика у свим областима, што, у противном, може нарушити његово здравље, физички, ментални, духовни, морални и друштвени развој. Занемаривање представља и пропуст родитеља, усвојоца или стараоца, односно друге особе која је преузела одговорност или обавезу да негује дете/ученика, да обезбеди услове за развој по питању: здравља, образовања, емоционалног развоја, исхране, смештаја и безбедних животних услова у оквиру разумно расположивих средстава породице или пружаоца неге, што изазива, или може, са великом вероватноћом, нарушити здравље детета или физички, ментални, духовни, морални и његов социјални развој. Ово обухвата и пропусте у обављању правилног надзора и заштите детета од повређивања у оноликој мери у којој је то изводљиво.

Експлоатација деце/ученика односи се на њихов рад у корист других особа и/или установе. Она обухвата и киднаповање и продају деце у сврху радне или сексуалне експлоатације. Ове активности имају за последицу нарушавање физичког или менталног здравља, образовања, као и моралног, социјалног и емоционалног развоја детета/ученика.

Насиље у школи је проблем који је присутан у целом свету. У данашње време родитељи и наставници су врло забринуте због учесталих насилних понашања којим су њихова деца изложена или у њима учествују. Насиље у школи нарушава сигурност детета и његов психофизички живот. Наставници и родитељи могу помоћи у спречавању и заустављању насиља у школама - без њихове активности није могуће смањити насиље у школама.

Вршњачко насиље се најчешће дешава у школи и то у вријеме одмора у учионици, на ходнику или у дворишту. По правилу, у тим ситуацијама, одрасли нису присутни. Насиље међу вршњацима се дешава и пре почетка наставе или по завршетку, на путу у школу или при повратку кући. Школска дворишта и игралишта су места на којима деца проводе своје слободно време и често су места где се дешава вршњачко насиље. Свака неправда коју доживе ученици, може бити подстицај повређеном ученику да свој бес, уместо на оног ко је неправду учинио, усмери на вршњака. Непрактиковање разговора, разумевања аргумената и деце и наставника, доводи до фрустрација које, такође, доводе до агресивних реакција најчешће према млађим вршњацима. Код неке деце овакве реакције не морају бити изазване фрустрацијама насталим у наставном процесу. Они желе да се покажу као „фаце“, хоће да фасцинирају своје вршњаке. Нереаговање наставника, стручних сарадника, али и вршњака на насилна понашања ученика и лош надзор у одређеним деловима школе (игралиште, ходници...) само олакшавају насилним ученицима да буду агресивни и застрашују друге ученике. О било ком узроку да је реч, јасно је да и деца која чине насиље, као и деца која га трпе, имају проблем.

3.2 Последице вршњачког насиља

Жртве насиља трпе изолованост од вршњака, јер се они не желе дружити с онима који су неомиљени и злостављани, због страха да би се исто могло догодити и њима. Изложеност насиљу у школи води до ниског самопоштовања и депресије, а ти се проблеми могу наставити и у одраслом добу. Чак 60% оних који су у школском добу процењени као насилници до 24. године је имало бар једно криминално дело.

Насиље оставља последице на оне који трпе насиље, али и на оне који се понашају насилно. Оставља последице и на оне који то насиље посматрају, јер могу да се навикну на насиље, да им оно постане нормално и да се и сами нађу у ситуацији да га трпе или да насиљем решавају своје проблеме.

Деца која су изложена насиљу често су физички повређена, постају плашљива, не иде им се у школу, слабије уче, тужна су, нису расположена за дружење, а понекад и она постају насилна. Ако овакво стање траје дужи временски период, а се том детету не помогне, то може заувек да обележи личност детета које трпи насиље.

Општи циљ Посебног протокола за заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања у установама је унапређивање квалитета живота деце/ученика применом мера превенције за стварање безбедне средине за живот и рад деце/ученика; мера интервенције у ситуацијама када се јавља насиље, злостављање и занемаривање у установама. Циљеви Посебног протокола у превенцији насиља су подразумевају стварање и неговање климе прихватања, толеранције и уважавања, укључивање свих интересних група (деца, ученици, наставници, стручни сарадници, административно и помоћно особље, директори, родитељи, старатељи, локална заједница) у доношење и развијање програма превенције, подизање нивоа свести и повећање осетљивости свих укључених у живот и рад установе за препознавање насиља, злостављања и занемаривања, дефинисање процедура и поступака за заштиту од насиља и реаговања у ситуацијама насиља, информисање свих укључених у живот и рад

установе о процедурама и поступцима за заштиту од насиља и реаговање у ситуацијама насиља, унапређивање компетенција наставног и ваннаставног особља, деце, ученика, родитеља, старатеља и локалне заједнице за уочавање и решавање проблема насиља, злостављања и занемаривања.

Када до насиља ипак дође, циљеви Посебног протокола су: спровођење поступака и процедура реаговања у ситуацијама насиља, успостављање система ефикасне заштите деце у случајевима насиља, стално праћење и евидентирање врста и учесталости насиља и процењивање ефикасности програма заштите, ублажавање и отклањање последица насиља и реинтеграција детета/ученика у заједницу вршњака и живот установе, саветодавни рад са децом/ученицима који трпе насиље, који врше насиље и који су посматрачи насиља.

У циљу превенције и интервенције тежи се упознавање ученика, наставника, родитеља са правном регулативом, Конвенцијом о правима детета, Посебним протоколом; дефинисању улога и одговорности ученика, наставника у примени процедура и поступака; развијању и неговању богатства различитости и културе понашања у оквиру васпитно образовних активности; обуци за ненасилну комуникацију и конструктивно решавања конфликта; организовању разговора, трибина, представа, изложби о безбедности и заштити деце/ученика од насиља; дефинисању правила понашања и последица кршења правила; развијању вештина ефикасног реаговања у ситуацијама насиља; умрежавању свих кључних носилаца превенције насиља (савет родитеља, школски одбор, ученички парламент, наставничко веће...); усклађивању и доследној примени утврђених поступака и процедура у ситуацијама насиља; сарадњи са релевантним службама; континуираном евидентирању случајева насиља; праћењу и вредновању врста и учесталости насиља путем истраживања, запажања, провере; подршци деци која трпе насиље; -раду са децом која врше насиље; оснаживању деце која су посматрачи насиља за конструктивно реаговање; саветодавном раду са родитељима.

4. Законска права детета и ученика

Права детета и ученика остварују се у складу са потврђеним међународним уговорима, овим и посебним законима, а установа, односно сви запослени дужни су да обезбеде њихово остваривање, а нарочито право на:

1) квалитетан образовно-васпитни рад који обезбеђује остваривање принципа и циљева из чл. 3. и 4. овог закона; 2) уважавање личности; 3) подршку за свестрани развој личности, подршку за посебно исказане таленте и њихову афирмацију; 4) заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања; 5) благовремену и потпуну информацију о питањима од значаја за његово школовање; 6) информације о његовим правима и обавезама; 7) учествовање у раду органа школе, у складу са овим и посебним законом; 8) слободу удруживања у различите групе, клубове и организовање ученичког парламента; 9) подношење приговора и жалбе на оцену и на остваривање других права по основу образовања; 10) покретање иницијативе за преиспитивање одговорности учесника у образовно-васпитном процесу уколико права из тач. 1) до 9) овог члана нису остварена; 11) остваривање свих права детета и ученика, права на заштиту и на правично поступање школе према ученику и када повреди обавезу утврђену овим законом; 12) право на стипендију, кредит, смештај и исхрану у дому ученика, у складу са посебним законом.

Установа је дужна да обезбеди све услове за остваривање права детета и ученика из става 1. овог члана.

Ученик, родитељ, односно старатељ детета и ученика може да поднесе пријаву директору установе у случају повреде права из става 1. овог члана или непримереног понашања запослених према детету и ученику, у року од 15 дана од наступања случаја.

Директор је дужан да пријаву размотри и да, уз консултацију са учеником, родитељем, односно старатељем детета и ученика и запосленим одлучи о њој и предузме одговарајуће мере, у року од 15 дана од дана пријема пријаве.

Запослени у установи дужан је да пријави директору, односно органу управљања кршење права детета и ученика.

Обавезе ученика Члан 112.

У остваривању својих права ученик не сме да угрожава друге у остваривању права.

Ученик има обавезу да: 1) редовно похађа наставу и извршава школске обавезе; 2) поштује школска правила, одлуке директора и органа школе; 3) ради на усвајању знања, вештина и вредносних ставова прописаних школским програмом, прати сопствени напредак и извештава о томе наставнике и родитеље, односно старатеље; 4) у поступку оцењивања покаже своје стварно знање без коришћења разних облика преписивања и других недозвољених облика помоћи; 5) не омета извођење наставе и не напушта час без претходног одобрења наставника; 6) поштује личност других ученика, наставника и осталих запослених у школи; 7) благовремено правда изостанке; 8) чува имовину школе и чистоћу и естетски изглед школских просторија; 9) стара се о очувању животне средине и понаша у складу са правилима еколошке етике.

Одговорност ученика Члан 113.

Са учеником који врши повреду правила понашања или се не придржава одлука директора и органа школе, неоправдано изостане са наставе пет часова, односно који својим понашањем угрожава друге у остваривању њихових права, школа је дужна да, уз учешће родитеља, односно старатеља ученика, појача васпитни рад активностима: у оквиру одељенске заједнице, стручним радом одељењског старешине, педагога, психолога, посебних тимова, а када је то неопходно да сарађује са одговарајућим установама социјалне, односно здравствене заштите на промени понашања ученика.

Ученик може да одговара за лакшу повреду обавезе утврђену општим актом школе, за тежу повреду обавезе која је у време извршења била прописана овим или посебним законом и за повреду забране из чл. 44. и 45. овог закона.

Теже повреде обавеза ученика јесу:

1) уништење, оштећење, скривање, изношење, преправка или дописивање података у евиденцији коју води школа или друга организација, односно орган;

2) преправка или дописивање података у јавној исправи коју издаје школа или орган, односно и справи коју изда друга организација;

3) уништење или крађа имовине школе, привредног друштва, предузетника, ученика или запосленог;

4) подстрекавање, помагање, давање ученику и употреба алкохола, дувана, наркотичког средства или психоактивне супстанце;

5) уношење у школу или другу организацију оружја или другог предмета којим може да угрози или повреди друго лице;

6) свесно непридржавање правила и мера безбедности ученика;

7) употреба мобилног телефона, електронског уређаја и другог средства у сврхе којима се угрожавају права других или у сврхе преваре у поступку оцењивања;

8) неоправдано изостајање са наставе најмање 35 часова и учестало чињењ лакших повреда обавеза.

Ученик, родитељ односно старатељ одговара за материјалну штету коју ученик нанесе школи, намерно или из крајње непажње, у складу са законом.

5. Дефинисање проблема у истраживању

Након што је током 2016. године утврђено да је у једној школи у Новом Саду вршено злостављање над једним учеником од стране групе ученика, Координационо тело за борбу против насиља у основним и средњим школама у Новом Саду је наложило школама да поставе „Кутије поверења“, како би

ученици имали могућност анонимне пријаве злостављања или било ког другог вида насиља који трпе како они лично тако и неко од њихових вршњака. Из поменутог разлога Заштитник грађана је спровео истраживање како би се утврдило да ли у школама постоје „Кутије поверења“ у свим школама на територији града Нови Сад, као и који ефекат су произвеле, односно да ли се на тај начин допринело повећању заштите права детета у школама.

5.1 Забрињавајући подаци истраживања о насиљу у школама

Када су у питању подаци о насиљу у школама, веома је забрињавајућа ситуација. Око 65 одсто ученика је бар једном а 24 одсто више пута било изложено неком облику насилног понашања у периоду од три месеца. Дечаци су израженији од девојчица као насилници и нешто чешће су били изложени насиљу вршњака и одраслих. Најзаступљенији облици насилног понашања су: вербално насиље (вређање, исмевање), ширење лажи и сплеткарење, претње и застрашивања. Око 44 одсто ученика је било једном или више пута изложено насилном нападу вршњака. Најчешћи облик реаговања деце на вршњачко насиље је избегавање, враћање истом мером. Велики број ученика на насиље реагује тако што ћути. Постоји насилна комуникација и ученика према наставницима. Вербално и физичко насиље ученика према наставницима такође је веома изражен проблем. У великом броју случајева детету, жртви насиља, не помогне нико. Већина ученика остаје пасивна када присуствују насиљу јер најчешће нису сигурна како треба реаговати.

Дечаци су више изложени насиљу. Чешће учествују у злостављању и служе се физичким насиљем; чешће су изложени насиљу појединца. Међу девојчицама су уобичајене суптилније методе насиља (оговарање, игнорисање, ширење гласина и сл.); насиље међу девојчицама се због тога теже открива. Чешће су изложене насиљу групе. Последњих година насиље међу девојчицама

је порасло. Док дечаци више физички малтретирају, девојчице користе суптилније начине који воде ка потпуној изолацији жртве.

Насиље се у школи обично догађа далеко од очију одраслих, на дворишту, изван школе... Деца која су жртве насиља често ником не говоре о проблему с којим су суочени, јер се стиде сопствене слабости и немогућности да се одбране или се боје претњи насилника. Често се боје да ће умешаност одрасле особе у овај проблем изазвати још више невоља.

Оно што обележава жртве насиља у школи је несигурност, опрез, повученост, ниско самопоштовање, усамљеност, утученост, плачљивост, мали круг пријатеља. Деца која су изложена насиљу често буду физички повређена, постају плашљива, не иде им се у школу, слабије уче, потиштена су, нису расположена за дружење, а понекад та деца постају и сама агресивна. Ако овакво стање траје дужи временски период, ако се детету над којим се врши насиље не помогне, угрожен је нормалан развој дечије личности. Оно може постати плашљива и несрећна одрасла особа, а може и само почети да се насилно понаша.

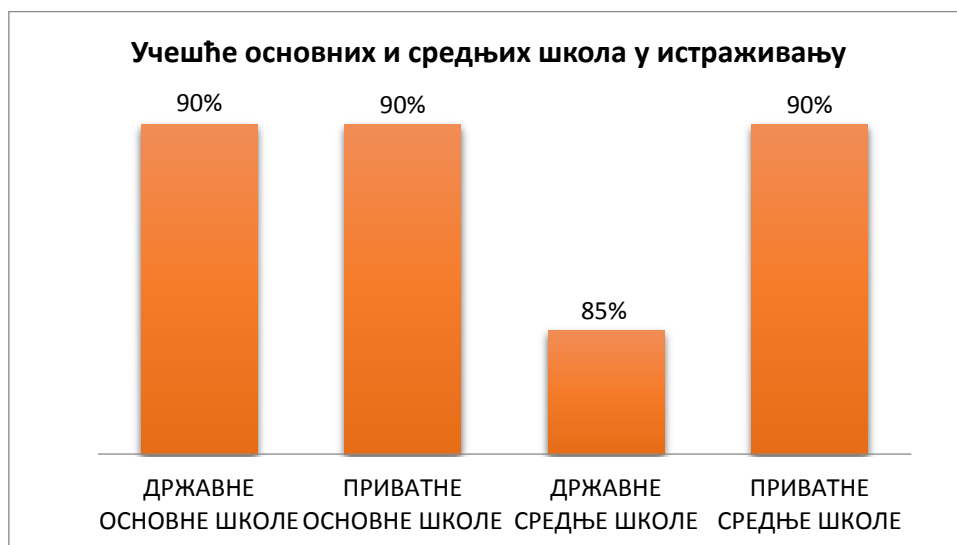
Дете насилник има снажну потребу за моћи и контролом. Често је физички јаче од својих жртава и нема емпатију према својој жртви. Ужива у туђем болу и патњи. Сматра да га је жртва изазвала својим понашањем. Раздражљиво је и импулсивно. Релативно је високог самопоштовања и није бојажљиво. Тешко подноси неуспех и у његовој/њеној породици физичке казне су честе. Агресивно је и према одраслима. Не придржава се школских правила.

Ученици који се понашају насилно понекад не знају да је такво понашање лоше. Таква деца опонашају старију браћу и сестре или људе којима се диве. Може се претпоставити да таква деца не знају за боље начине комуницирања с вршњацима. Када пролазе кроз неке проблеме, врло често показују агресивност. Понекад чак и неко други наводи на насиље, такозвани пријатељи. Деца која се понашају насилно често су и сама била изложена насиљу, у школи, породици или на неком другом месту. Деца која се понашају насилно треба помоћи, а не само кажњавати.

6. Метод

6.1 Узорак

Циљна група испитаника укључених у истраживање је обухватала све државне и приватне основне и средње школе које припадају територији општине града Нови Сад. Учесће/сарадња успостављена је са 90% свих школа, што указује на веома висок проценат података, стања на терену, што је представљено графиконом 1.

Графикон 1. Учесће основних и средњих школа у истраживању

6.2 Процес прикупљања података

Истраживање је спроведено у периоду од 10. септембра до 15. новембра. Особе задужене за теренски рад вршиле су анкетирање по свим школама по принципу попуњавања упитника од стране стручних тимова за борбу/спречавање вршњачког насиља. Такође су прикупљана и мишљења и предлози истих у циљу поспешивања и превентиве када је вршњачко насиље у питању. Истраживање је спроведено анонимно и на добровољној бази, при

чему су испитаници претходно били упућени у тему и циљ истраживања. У неколико случајева анкетирања мишљењем и попуњавањем анкета прикључивали су се и лично директори школа. Сарадња је била на изузетно високом нивоу, чак и у ситуацијама где школе немају „Кутије поверења“.

6.3 Инструменти

За потребе овог истраживања формиран је један упитник са питањима која директно отварају информацију из области вршњачког насиља, тачније „Кутија поверења“, као и ситуација у случају да је дошло до насиља које се све мере предузимају од стране стручних тимова како би се спречило исто. Након попуњавања анкете, велика већина испитаника је учествовала и у даљем разговору са нашим стручним тимовима са мишљењима и предлозима када је реч о борби/спречавању вршњачког насиља.

Анкета „Кутије поверења“

1. Да ли у Вашој школи постоји „Кутија поверења“?

2. У ком делу школе је постављена?

3. Да ли ученици који у било ком облику трпе вршњачко насиље остављају поруку (информацију) о томе у кутијама?

4. Колико често прегледате кутије?

5. Који је Ваш следећи корак након примљених порука ученика који су оставили поруке?

6. У којој мери успете да решите проблем међу ученицима који су вршили/трпели вршњачко насиље?

7. Да ли је било случајева да се насиље понављало над истим ученицима и од стране истих који су вршили то насиље?

8. Ако је одговор позитиван на претходно питање, који су Ваши следећи кораци?

9. Да ли је било случајева вршњачког насиља у којем сте морали да укључите и друге службе, ван школске установе? Ако јесте, које?

10. У односу на укупан број ученика, у ком проценту је присуство вршњачког насиља у Вашој школи?

11. Ваше мишљење о сарадњи Ваше службе са родитељима и ученика који трпе и ученика који врше насиље над другим ученицима?

12. У којој мери Вам помажу „Кутије поверења“ и да ли сматрате да ученици који трпе насиље лакше пријављују насиље које трпе?

Табела 1. Упитник

7. Резултати истраживања

На основу спроведеног анкетирања, као и повратних информација, утврђено је учешће преко 90% свих школа на територији града Нови Сад. У складу са питањима из наведеног упитника, прикупљени су подаци о постојању кутија у школама, местима где су постављене, улози и коришћењу, прегледању пријава из кутија и наредним корацима након примљене информације о вршњачком насиљу.

7.1 Присутност „Кутија поверења“ у школама

У већини основних и средњих школа приметна је присутност „Кутија поверења“. Већи проценат свакако је у основним школама, што се може закључити и на основу тога да је свест и одговорност поменутог узраста на нижем нивоу када је у питању емоционална зрелост. Управо та информација указује на то да су ученици основних школа у одређеном проценту склонији вршњачком насиљу, али не и уједно свесни озбиљности и последица које остају након извршеног било којег облика вршњачког насиља. Ту такође долазимо и до података да је у основним школама чешће испољавање насиља, па самим тим и већа одговорност на школама, то јест стручним службама да одреагују и примене мере спречавања истог.

Детаљан приказ може се видети на графикону 2.

Графикон 2. Присутност „Кутија поверења“ у школама

7.2 Позиција „Кутије поверења“ у школама

Када је у питању место где је постављена „Кутија поверења“, примећено је неколико верзија. У већини школа кутије су постављене на позиције које су у складу са анонимним пријавама. То заправо указује да су управо на местима која „не упадају у очи“ (нису изложене јавно, у холовима), што свакако доприноси лакшој пријави; ученици који трпе насиље могу да избегну погледе и сусрете са ученицима који врше насиље над истим, и да неприметно убаце информацију у кутију. Сматрамо ово од изузетне важности, јер управо страх од ученика који врши насиље блокира ученика који трпи насиље да га пријави како не би и због пријаве доживео још виши облик насиља. У наведеном графикону 3. приказани су подаци о местима постављених „Кутија поверења“ у свим школама које их имају.

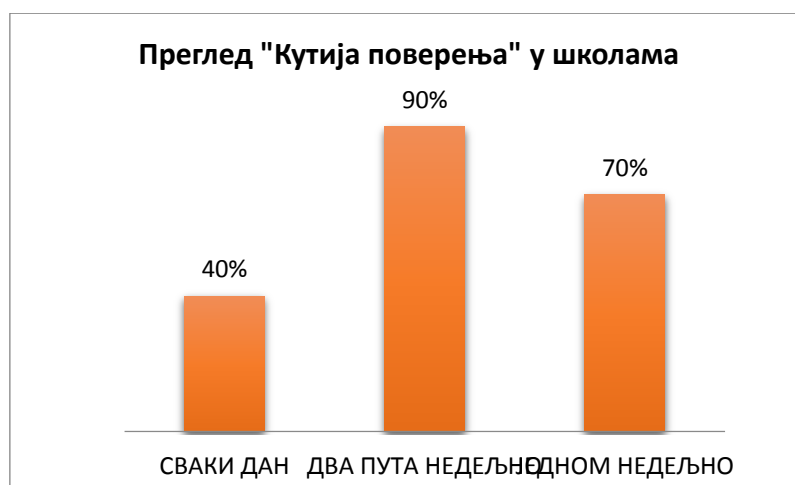
Графикон 3. Приказ у процентима постављених „Кутија поверења“ на упадљивој/неупадљивој локцији у школи

7.3 Пријава вршњачког насиља путем „Кутија поверења“

С обзиром да постоји неколико модела пријављивања вршњачког насиља, један од њих је свакако и путем убацивања информација о злостављању/вршњачком насиљу у „Кутије поверења“.

Истраживање је показало да у школама које поседују „Кутије поверења“ у великој мери, тамо где је присутан било који вид вршњачког насиља, има ефекта у смислу самих пријава, јер ученицима који трпе насиље је свакако много лакше да анонимно пријаве дешавања из страха да не буду примећени и малтретирани и због саме пријаве. Они тим путем у разним формама остављају податке како о себи тако и о ученицима који врше насиље над њима и на тај начин директно упућују стручне тимове за борбу против вршњачког насиља да спроводе даље мере како би се спречили сви даљи облици и поступци ученика који врше насиље. Такође се током истраживања дошло и до информације да су сви ученици упућени у принцип пријаве насиља путем „Кутија поверења“, и у којој су мери заштићени они који трпе насиље и желе да пријаве насилника.

Интензитет прегледања података у „Кутијама поверења“ је у зависности од школе до школе. Генерално, на недељном нивоу се контролишу информације и након тога одмах реагује. Интензитет прегледања детаљно је приказан у графикону 4.

Графикон 4. Преглед „Кутија поверења“ у школама

7.4 Поступак стручних служби након пријаве насиља путем „Кутије поверења“

Након пријаве вршњачког насиља путем „Кутије поверења“, све школе реагују по правилнику о поступању у тим ситуацијама.

У зависности од степена насиља, зависи и приступ решавању. У највише случајева организује се састанак тима за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања на којем се одлучује о даљим мерама које ће бити спроведене. Такође се информишу и родитељи ученика који врши насиље и родитељи ученика који трпи насиље. Обавештава се и учитељ/разредни старешина деце и након активирања свих поменутих примењују наредне мере.

У свим ситуацијама тежи се да се ситуација смири и у готово сваком случају вршњачког насиља, укључују се и посматрачи, ученици који су присуствовали насиљу. Прате се и уочавају знакови да дете трпи насиље.

Ефекти предузетих мера се помно прате и у већини случајева насиља долази се до смиривања ситуације и усвајања ненасилних облика понашања.

7.5 Понављање вршњачког насиља од стране истог ученика

У неким случајевима у појединим школама и након спроведене мере заустављања/спречавања насиља долази до понављања истог. То су најчешће ученици који не врше насиље над дететом које је пријавило насиље и поступак је решен, већ траже даље нове жртве и настављају са малтретирањем. У тим случајевима наставља се континуиран и појачан васпитни рад. Поново се укључују родитељи, учитељи, разредне старешине... и педагошко-психолошка служба која креира индивидуални рад, план посебне заштите за жртву, починиоца, одељење. Такође се у већини случајева изриче казнена мера за ученике који врше насиље.

Ако је у питању највиши облик насиља, школа укључује и друге службе, ван школске установе. То су Интерресорна комисија, здравствене службе, Центар за социјални рад, СУП...

7.6 Присутност вршњачког насиља у школама

Процент вршњачког насиља у школама на територији града Новог Сада је промењив. У зависности од многих фактора учесталост насиља веома варира.

У појединим школама насиље, то јест пријава вршњачког насиља уопште нема, док је у неким и прилично високом проценту у односу на претходне године. Као што је напоменуто, узроци су различити. Велики утицај на то има број ђака у школи; у школама где је велики број ученика су и веће шансе за сукоб међу ученицима који може да ескалира у вршњачко насиље. Такође утицај на проценат насиља у школама има и фактор социјалне средине. Затим, као што је већ напоменуто и социјално/емотивна зрелост ученика има улогу у томе; у основним школама ученици су мање свесни последица које могу бити и трајне како по себе тако и по околину и окружење у којем живе управо због тога. Сам проценат вршњачког насиља креће се од 0 па чак и до 30%. У наведеном графикону 5. приказан је проценат насиља у свим основним и средњим приватним и државним школама.

Графикон 5. Процент вршњачког насиља у школама

8. Закључак

Вршњачко насиље је појам који као што смо навели подразумева неколико облика. Не односи се само на физичко, већ и психичко насиље.

Нажалост, то је све чешћи модел понашања, узрокован начином живота, презентовањем „нових идеала“, материјалном ситуацијом како у породици тако и у читавом друштву. Колико год нам је савремени начин живота и модерна технологија онела напредак и бољитак у животном смислу, толико се губи систем правих вредности и основни облик поштовања како човека према самом себи тако и према другоме. С обзиром да је сваком детету узор и модел понашања управо породица у којој одраста, ако су праве вредности нарушене, самим тим и дете их не изграђује на здравој основи.

Касније, у животу, све су то чиниоци који се одражавају и током школовања, где и долази до изражаја право стање свести и реакције детета на испољавање личног незадовољства, фрустрација и нарушених породичних односа изазваних разним узроцима.

Права детета као и одраслог човека законом су заштићена, али и поред тога веома често су обезвређена, између осталог, од стране друге деце и манифестују се у виду вршњачког насиља које је не тако ретка појава.

У односу на претходне године, у неким школама насиље је сузбијено у потпуности, док је у другим попримило прилично велики проценат. Околности и узроци су разни, али свакако је најважније спречити га и радити првенствено на превентиви.

На основу истраживања, можемо закључити да стручни тимови за борбу против вршњачког насиља професионално обављају своју дужност и у складу са правилником за борбу против вршњачког насиља спроводе неопходне мере.

Међутим, када је у питању ученик који врши насиље, ситуација је готово драматична. Највећи проблем, како по нама тако и по мишљењу стручних служби за борбу против вршњачког насиља је несарадња родитеља чије дете врши насиље над другим учеником, па самим тим и немогућност стручних тимова да

примене одређене мере у циљу заустављања. Свакако, немогуће је да само једна страна реагује са применом одређених метода ако је друга против, или игнорише – не прихвата савет.

Осим поменутих метода када је у питању пријава вршњачког насиља, „Кутије поверења“ су свакако један од важних полазних метода у решавању и идентификацији починиоца насиља. Школе које поседују „Кутију поверења“ веома су задовољне резултатима и настављају сходно томе да их примењују и даље. Сами ученици доказали су да је поменут принцип пријаве вршњачког насиља веома ефикасан, као и то да их мотивише управо анонимност јер у сваком виду директне и јавне притужбе доводе себе у додатну опасност од насилника.

У појединим школама налази се чак и више од једне кутије, како би што краћи „пут“ био до пријаве.

„Кутије поверења“ су веома високо котиране када је у питању њихова примена и постигнут ефекат, те с тога треба и даље инсистирати на њиховој примени у школама које их немају.

И на самом крају, закључак до којег се дошло током овог истраживања је свакако да је превентива најважнији метод када је у питању вршњачко насиље јер увек је боље спречити него се бавити последицама поготово што је задњих година у порасту.

Наручилац истраживања:
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА ГРАДА НОВОГ САДА

Добављач:
A&V Global Lux d.o.o.

